

Оглядова стаття (Review article)

<http://doi.org/10.32752/2786-5185-2023-3-3-4-5-17>

УДК 343:343.9

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСІБ, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬ ШАХРАЙСТВО ВІДНОСНО ІНОЗЕМЦЯ АБО ОСОБИ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА: МІЖНАРОДНЕ ТА НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

CHARACTERISTICS OF PERSONS COMMITTING FRAUD AGAINST A FOREIGNER OR STATELESS PERSON: INTERNATIONAL AND NATIONAL LEGISLATION

Ольга Кришевич¹

*Національна академія внутрішніх справ
(пл. Солом'янська, 1, м. Київ, 03035)*

Olha Kryshevych

*National Academy of Internal Affairs
(1, Solomjanska Sq., Kyiv, Ukraine, 03035)*

Отримано: 06.07.2023. Затверджено: 10.08.2023

АНОТАЦІЯ

Оскільки іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України, також іноземці та особи без громадянства, які перебувають під юрисдикцією України, незалежно від законності їх перебування, мають право на визнання їх правосуб'єктності та основних прав і свобод людини. Крім того, засадами правового статусу іноземців та осіб без громадянства є те, що ті з них, які перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України; іно-

¹ кандидат юридичних наук, професор; orcid 0000-0001-6136-8106; e-mail: olga_772008@ukr.net

земці та особи без громадянства зобов'язані неухильно додержуватися Конституції та законів України, інших нормативно-правових актів, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей, інтереси суспільства та держави. Іноземці та особи без громадянства користуються в Україні численними економічними правами і свободами і як суб'єкти права приватної власності, тому іноземці та особи без громадянства, також можуть володіти, користуватись і розпоряджатись своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. У їхній власності можуть перебувати житлові будинки, квартири, предмети особистого користування, засоби виробництва, кошти, також є суб'єктами свободи підприємницької діяльності, права на житло, права на достатній життєвий рівень. Але, також необхідно враховувати і те, що найбільш вразливі щодо вчинення відносно них кримінальних правопорушень виступають іноземці (особа, яка не перебуває у громадянстві України і є громадянином (підданим) іншої держави або держав) та особи без громадянства (особа, яку жодна держава відповідно до свого законодавства не вважає своїм громадянином), які можуть стати жертвою кримінального правопорушення проти власності (наприклад, шахрайства) і вчинення щодо них кримінально-протиправних дій різного характеру (обману чи зловживання довірою), тому ми розкриємо головні аспекти притягнення до кримінальної відповідальності винних осіб (особу злочинця). Оскільки, шахрайство (заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою), є універсальною нормою, яка охоплює будь-які види шахрайства та здійснює протизаконний вплив на волю та свідомість потерпілого у формі обману або зловживання довірою, а обманом виступає приховування певних відомостей або повідомлення потерпілому неправдивих відомостей, що має своєю ціллю введення потерпілого (іноземця чи особи без громадянства) в оману, а зловживанням довірою є недобросовісне використання довіри з боку потерпілого (в ролі яких виступають іноземці чи особи без громадянства).

Ключові слова: шахрайство; особа без громадянства; іноземець; кримінальна відповідальність; обман; зловживання довірою.

ABSTRACT

Since foreigners and stateless persons who stay in Ukraine on legal grounds enjoy the same rights and freedoms and bear the same responsibilities as citizens of Ukraine, with the exceptions established by the Constitution, laws or international treaties of Ukraine, foreigners and stateless persons who are under the jurisdiction of Ukraine, regardless of the legality of their stay, have the right to recognition of their legal personality and fundamental human rights and freedoms. In addition, the legal status of foreigners and stateless persons is based on the fact that foreigners and stateless persons who are legally in Ukraine enjoy the same rights and freedoms and bear the same responsibilities as citizens of Ukraine, with the exceptions established by the Constitution, laws or international treaties of Ukraine; foreigners and stateless persons are obliged to strictly observe the Constitution and laws of Ukraine, other regulatory legal acts, not to infringe on the rights and freedoms, honor and dignity of other people, interests of society and the state. Foreigners and stateless persons enjoy numerous economic rights and freedoms in Ukraine, and as subjects of private property rights, foreigners and stateless persons may also own, use and dispose of their property and the results of their intellectual and creative activities. They may own houses, apartments, personal items, means of production, funds, and are also subjects of freedom of entrepreneurship, the right to housing, and the right to an adequate standard of living. But it is also necessary to take into account that the most vulnerable to criminal offenses against

them are foreigners (a person who is not a citizen of Ukraine and is a citizen (subject) of another state or states) and stateless persons (a person whom no state considers its citizen in accordance with its legislation), who may become victims of a criminal offense against property (for example, fraud) and criminal offenses of a different nature (fraud or breach of trust), so we Whereas, fraud (taking possession of someone else's property or acquiring the right to property by deception or breach of trust) is a universal norm that covers any type of fraud and has an unlawful effect on the will and consciousness of the victim in the form of deception or breach of trust, whereas fraud is the concealment of certain information or communication of false information to the victim with the aim of misleading the victim (foreigner or stateless person), and breach of trust is the unfair use of trust by the victim (who are foreigners or stateless persons).

Key words: fraud; stateless person; foreigner; criminal liability; deception; breach of trust.

I. ВСТУП

Причинами вчинення корисливих кримінальних правопорушень, а саме шахрайство, щодо іноземців є економічна криза, зубожіння населення. У зв'язку з цим, іноземці, які характеризуються ознаками віктимності, привертають увагу осіб зі злочинним досвідом, які бажують легкої наживи, й готові досягти своїх цілей, ігноруючи принцип верховенства права, застосовуючи незаконні засоби, методи і прийоми діяльності. Окреслена ситуація вимагає від правоохоронних органів застосування комплексу заходів для забезпечення безпеки, прав і свобод іноземців, а також реалізації правозахисної функції. Враховуючи те, що іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, за винятками обмежень, встановлених Конституцією, законами чи міжнародними договорами України, також іноземці та особи без громадянства, які перебувають під юрисдикцією України, незалежно від законності їх перебування, мають право на визнання їх правосуб'єктності та основних прав і свобод людини. Крім того, враховані засади правового статусу іноземців та осіб без громадянства: іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України; іноземці та особи без громадянства зобов'язані неухильно додержуватися Конституції та законів України, інших нормативно-правових

актів, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей, інтереси суспільства та держави.

Головний фактор, що в нашій державі Конституцією та законами України іноземці та особи без громадянства гарантуються особисті (громадянські) права, що належать до загальновизнаного переліку природних прав, серед них право на недоторканність житла; право на невтручання в особисте життя; право на свободу пересування, вільний вибір місця проживання¹. Іноземці та особи без громадянства користуються в Україні численними економічними правами і свободами та, як суб'єкти права приватної власності, іноземці та особи без громадянства також можуть володіти, користуватись і розпоряджатися своєю власністю. У їх власності можуть перебувати житлові будинки, квартири, предмети особистого користування, засоби виробництва, кошти, також є суб'єктами свободи підприємницької діяльності, права на працю, права на житло, права на достатній життєвий рівень. Але необхідно враховувати і те, що найбільш вразливі щодо вчинення відносно них кримінальних правопорушень також є *іноземці* (особа, яка не перебуває у громадянстві України і є громадянином (підданим) іншої держави або держав) та *особи без громадянства* (особа, яку жодна держава відповідно до свого законодавства не вважає своїм громадянином)², які можуть стати жертвою кримінального правопорушення проти власності (наприкладі, шахрайства) і вчинення щодо неї кримінально-протиправних дій різного характеру (обману чи зловживання довірою), тому ми розкриємо проблемні питання притягнення до кримінальної відповідальності винних осіб.

На цей час різні аспекти шахрайства широко відображено як у наукових працях вітчизняних авторів, так і в численних публікаціях у періодичних і продовжуваних виданнях і мережі Інтернет. Усю сукупність наукової літератури, обраної для аналізу, можна поділити на три групи: 1) роботи, у яких комплексно досліджуються різноманітні аспекти шахрайства, у тому числі особа злочинця, який його вчиняє щодо іноземців та осіб без громадянства; 2) роботи, у яких ґрунтовно досліджуються окремі види шахрайства та особливості шахрайських

¹ Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

² Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09.2011 № 3773-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text>

дій щодо них; 3) публікації, у яких досліджується поведінка злочинців, у тому числі шахраїв.

Проблематика шахрайства не втрачає своєї наукової актуальності та практичної значущості протягом останніх декількох десятиліть. Фахівці в галузі кримінального права, кримінології, юридичної психології неодноразово зверталися до дослідження численних проблем, пов'язаних зі шахрайством. На особливу увагу заслуговують наукові напрацювання О. О. Дудорова, М. В. Ємельянова, О. В. Кравченко, О. Л. Мусієнка, К. Л. Попова, О. В. Смаглюка, А. В. Савченко, С. С. Чернявського, Ю. Л. Шуляк та ін. Проведені дослідження вітчизняних науковців створили достатню теоретичну базу означеної проблематики, на основі якої й здійснено аналіз.

II. МЕТА І МЕТОДОЛОГІЯ

Стаття ґрунтується на вивченні вітчизняних і зарубіжних літературних джерел, нормативно-правових актів щодо висвітлення питань вчинення шахрайства щодо іноземців та осіб без громадянства, дослідження кримінологічних особливостей особи злочинця як структурного елементу шахрайства щодо іноземців і осіб без громадянства. Для реалізації зазначеної мети використано загальнонаукові та спеціальні методи: системний, структурно-функціональний та інші загальнонаукові методи пізнання, а саме: спеціально-правові методи, зокрема: формально-логічний метод дав змогу з'ясувати логіко-методологічні засади побудови основних дефініцій; психологічні методи сприяли розкриттю кримінологічної характеристики осіб, які вчиняють досліджувані.

III. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Статтею 41 Конституції України проголошує¹, що ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності, оскільки право приватної власності є непорушним. Одним з найбільш розповсюджених видів кримінальних правопорушень проти власності є шахрайство (заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою), кримінальну відповідальність за вчинення

¹ Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

якого передбачено статтею 190 КК України¹, яка є універсальною нормою (охоплює будь-які види шахрайства) і можна назвати інтелектуальним (професійним) видом кримінальних правопорушень, які здійснює протизаконний вплив на волю та свідомість потерпілого у формі обману або зловживання довірою (на жертву необхідно вплинути так, щоб вона думала, що всі дії вчиняє самостійно). Крім того, стаття 190 КК України не вимагає, щоб особа, яка вводиться в оману при вчиненні шахрайства, і потерпілий від цього кримінального правопорушення (кому заподіюється майнова шкода) збігались. Для кваліфікації вчиненого як шахрайства не має значення рівень витонченості обману, ступінь обачності або, навпаки, легковажності потерпілого, головне, щоб у конкретній ситуації потерпілий не усвідомлював факт застосування щодо нього обману (зловживання довірою), оскільки, обман — це приховування певних відомостей або повідомлення потерпілому неправдивих відомостей, що має своєю ціллю введення потерпілого в оману, а зловживання довірою — недобросовісне використання довіри з боку потерпілого². Згідно з абз. 2 п. 17 Постанови Пленуму Верховного суду України «Про судову практику у справах про злочини проти власності» від 6 листопада 2009 р. № 10, обман — це введення в оману потерпілого способом повідомлення йому неправдивих відомостей або приховування певних обставин з метою викликати впевненість про вигідність чи обов'язковість вчинюваних дій, а зловживання довірою — це несумлінне, недобросовісне використання довірою потерпілого³. Таким чином, враховуючи кримінально-правовий аспект, шахрайство — це заволодіння індивідуальним майном громадян або надбання права на майно шляхом обману або зловживання довірою; а з кримінологію і юридичну психологію, шахрайство — уміле маніпулювання поведінкою людини для отримання від неї швидкого й максимального прибутку.

¹ Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

² Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д.С. Азаров, В.К. Грищук, А.В. Савченко [та ін.]; за заг. ред. О.М. Джужі, А.В. Савченка, В.В. Чернея. 2-ге вид., перероб. і допов. К.: Юрінком Інтер, 2018. 1104 с.

³ Про судову практику в справах про злочини противласності: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 № 10. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09#Text>

У кримінологічних дослідженнях до недавнього часу основна увага приділялася особі злочинця. Поняття «особа злочинця» поєднує в собі соціологічне поняття особи і юридичне — особа, яка вчинила кримінальне правопорушення, але ж більш змістомним є поняття «людина», яке охоплює дві сторін її суті: соціальної і біологічної¹. У понятті «особа» фіксуються тільки її соціальні ознаки (те, ким вона стала у процесі соціалізації). Ці якості особи визначаються рівнем її свідомості, змістом внутрішнього духовного світу, попереднім досвідом, свідомість стає активним елементом особи, визначаючи у конкретних випадках вибір нею тієї чи іншої форми поведінки. Людина не народжується особою, а стає нею в процесі входження в соціальне середовище та засвоєння ідей, поглядів, норм моралі і поведінки, властивих соціуму, до якого вона належить, оскільки людина не одержує від народження готової соціальної програми, вона формується суспільною практикою в ході її індивідуального розвитку. Дефектом соціалізації є особа злочинця. Ніхто не народжується на вчинення кримінальніх правопорушення; злочинцями стають внаслідок неправильної соціалізації. Таким чином, поняття «особа злочинця» торкається соціальної суті людини, яка вчинила кримінальне правопорушення (шахрайство) і порушила норми кримінального права. Оскільки поняття «особа злочинця» має соціально-правовий характер, то вчинення кримінального правопорушення проявляє в особі тільки її антисуспільну спрямованість, але не розкриває повністю її соціальної сутності, хоча будь-якому разі особі злочинця притаманна деформація моральних переконань, життєвих установок, інтелектуальних та емоційно-вольових якостей². Таким чином, кримінологічна характеристика особи нерозривно пов'язана із кримінальним правопорушенням, який вона скоїла. Але кримінологія звертає увагу на генезис особи злочинця, тобто процес її становлення і розвитку, а також чинники її формування. Оскільки, криміногенні властивості, які характеризують особу злочинця, існують до кримінального правопорушення й обумовлюють скоєння його, але визнання конкретної особи злочинцем можливе лише

¹ Кримінологія: навч. посіб. / О.М. Джуца, В.В. Василевич, О.Г. Колб [та ін.]; за заг. ред. О.М. Джуци. К.: Атіка, 2009. 312 с.

² Там само.

після і у зв'язку із вчиненням нею кримінального правопорушення проти власності (шахрайства). Крім того, особа злочинця виступає як система демографічних, соціально-рольових, психологічних та інших властивостей суб'єкта кримінального правопорушення. Оскільки, кримінальне правопорушення — це акт вольовий, свідомо обраний, результат складного процесу, в якому зовнішні чинники діють не безпосередньо, а через внутрішні фактори і це вивчення особи злочинця, вплив її індивідуальних властивостей на вчинення кримінального правопорушення.

Таким чином, особі злочинця притаманна система ознак і властивостей, що визначають її як людину, яка вчинила кримінальне правопорушення. Будучи різновидністю особи взагалі, особа злочинця має загальні ознаки (стать, вік, фах, освіта, соціальний статус тощо), а також властиві лише їй ознаки, які виражають характер і ступінь її суспільної небезпеки. Здебільшого такі ознаки розподіляють на такі як: соціально-демографічні; кримінально-правові; соціально-рольові; морально-психологічні.

Але виникає питання, в яких межах існує особа злочинця? Тому необхідно враховувати кримінально-правовий і кримінологічний аспекти поняття особи злочинця. У кримінально-правовому плані особа злочинця виникає після вступу обвинувального вироку суду в законну силу і триває до моменту погашення чи зняття судимості. Такий підхід дає можливість правильно визначити рамки вивчення особи злочинця і саме тих її ознак, які відіграли вирішальну роль у вчиненні кримінального правопорушення.

Особа шахрая характеризується специфічним комплексом ознак: мають сильний дар уяви, вони використовують вплив і вміння переконувати людей; певний освітній рівень та високий інтелектуальний розвиток, адже дане кримінальне правопорушення вчиняється шляхом введення в оману осіб, що можливо здійснити тільки за умов винахідливості та кмітливості особи злочинця. Хоча, слід зазначити, знання не завжди пов'язані з високим освітнім рівнем шахраїв, частіше вони обумовлені спостережливістю та їх особистим досвідом. Шахраї, вчинюючи кримінальне правопорушення, накопичують певний

досвід, намагаються передбачити усі можливі зриви шляхом теоретичного вивчення деяких питань¹.

Також врахуємо соціальні навички особи, її психологічні особливості та рівень інтелектуального розвитку; психофізичних властивостей і якостей, мотиваційних установок, емоційної і раціональної сфер людської свідомості². На друге місце слід поставити фізичні властивості шахрая: мають хитрий, виверткий розум, уміють зацікавити навколишніх, справити на них сприятливе враження, спостережливість і швидку реакцію на обстановку. Шахраєві доводиться не тільки мати схожі зовнішні риси тієї особи, за яку він себе видає, йому необхідно ще й бути обдарованим багатою фантазією і вміти майстерно брехати для того, щоб оточуючі піддалися обману або щонайменше не могли негайно його викрити. Він неодмінно повинен бути гарним актором, володіти чудовою пам'яттю, щоб не впасти в постійні протиріччя з самим собою. Крім того, особа шахрая досить специфічна з огляду на його психологічні якості та особливості, зокрема: дар переконувати; уміння викликати довір'я та повагу у представників різних вікових, соціальних та психологічних груп; адаптивність і гнучкість; уміння швидко реагувати на зміну обстановки; схильність до ризику; знижене почуття тривожності; високий самоконтроль. Більшість шахраїв мають сильний дар уяви, здатність впливу і вміння переконувати. До особистих якостей шахрая належать його хитрість, брехливість, уміння прихилити до себе оточуючих, знання способів підроблення документів. За своїм зовнішнім виглядом — це звичайно поважні люди, які вміють себе «подати», обізнані в галузі психології, оскільки вони спостережливі і мають швидку реакцію на обстановку, що змінюється. Шахраї використовують можливості перевтілення, встановлюють контакт з людьми різних типів, обирають відповідну манеру поведінки. Слід зазначити, що шахраї володіють та застосовують таку кількість засобів та методів, які дозволяють ним настільки переконливо вчинити кримінальне правопорушення, що постраждали навіть не можуть збагнути, що їх обманули.

¹ Смаглюк О. В. Шахрайство за кримінальним кодексом України 2001 року: дис...канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / НАВС. Київ, 2004. С. 82.

² Кравченко О. В. Психологічні особливості шахрайства: автореф. дис. ... канд. психол. наук: спец. 19.00.06 / НУВС. Харків, 2005. 21 с.

Таким чином, шахрайство — це інтелектуальний за своєю суттю кримінальне правопорушення, що припускає наявність певного життєвого досвіду у винного, досить значних інтелектуальних здібностей, знання основ психології, хоча б на життєвому рівні, часто набутих досвідченим шляхом, тому, дійсно, серед неповнолітніх шахрайство практично не поширене. Хоча, серед суб'єктів яких багато жінок, належить і шахрайство, враховуємо фактори, оскільки вчинення шахрайства немає необхідності у застосуванні значних фізичних зусиль, що є характерним при вчиненні насильницьких чи корисливо-насильницьких злочинів; по-друге, це пов'язано зі специфічними способами здійснення шахрайства — обманом та зловживанням довірою; по-третє, шахрайство відносять до так званих «інтелектуальних» кримінальних правопорушень (уміння швидко орієнтуватися та адаптуватися в складній обстановці, що швидко змінюється, а також використовувати ситуації, що виникають, на свою користь та отримувати з цього вигоду). Також враховуємо той фактор, що шахраєві властивий розвинений інтелект, сила переконання, витончена наполегливість у реалізації злочинного задуму та безпосередній контакт із потерпілим вимагає товариськості, уміння підтримувати розмову на різні теми, тому цими якостями у більшій мірі наділені особи жіночої статі.

Звернемо увагу на те, що обман — основний спосіб шахрайства, що вчиняється жінками, оскільки не вимагає особливих зусиль, крім власної привабливості, артистизму, навичок та життєвого досвіду, а надмірна довірливість жертв та уміння увійти в довіру надає шахрайкам можливість надзвичайно швидко та без втрат досягати кримінально-протиправної мети. Серед шахрайств, що вчиняються жінками, особливо часто зустрічається такий різновид обману, як обманні обіцянки, тобто переконання потерпілого у вчиненні певних дій у майбутньому без намірів насправді їх вчиняти (обманні обіцянки, мають своїм предметом не факти, а тільки очікування і надії, тобто обман при шахрайстві може бути пов'язаний із перекручуванням обставин, які відносяться не тільки до минулого або сьогоденного, але і до майбутнього).

Таким чином, шахраї можуть бути поділені на певні групи: 1) «нові» шахраї; 2) шахраї-гастролери; 3) шахраї-гравці; 4) шахраї, які не мають постійного місця роботи чи проживання, неодноразово

судимі за шахрайство та інші злочини; 5) шахраї-дилетанти, які вчинили кримінальне правопорушення вперше, за легковажністю, під впливом інших осіб чи ситуацій; 6) шахраї-одинаки і шахраї, які вчиняють злочин групою, у тому числі з розподілом ролей; 7) шахраї — особи, які через свої посадові обов'язки здійснюють шахрайські дії; 8) професійні шахраї — осіб, які професійно і систематично займаються реалізацією шахрайських схем.

Констатуючи факт, що і біологічні, і соціальні фактори беруть участь у детермінації кримінальних правопорушень. Крім того, в кримінальному процесі проводяться психологічні, судово-медичні, психіатричні експертизи і законодавець оперує крім поняття осудність чи неосудність (ст. 19 КК України), також обмежена осудність (ст. 20 КК України)¹.

Особистість злочинця включає ознак, які відповідно до закону характеризують, як суб'єкт кримінального правопорушення (суб'єктом шахрайства може бути відповідно до чинного кримінального законодавства України лише фізична особа, яка досягла на момент вчинення кримінальне правопорушення 16 років), такі: фізичну сутність особи як людського індивіда, його вік і психічний стан, а також деякі ознаки, як спеціальний суб'єкт: посадове становище, коло обов'язків². Треба мати також на увазі, що багато ознак особи злочинця (вік, осудність, судимість, службове становище) законодавець відносить до складу кримінального правопорушення. Ступінь вини й індивідуалізація покарання залежать від пом'якшуючих чи обтяжуючих відповідальність обставин (ст.ст. 66 і 67 КК України)³. Кримінологічні дані про особу злочинця допомагають правильно вирішити питання про її звільнення від кримінальної відповідальності (розділ IX КК України) або покарання (розділ XII КК України)⁴. Крім того, враховуючи проблемні питання сьогодення, пропонуємо у діючу статтю 190 КК України (Шахрайство) додати нові частини,

¹ Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

² Чайка І.М. До питання про суб'єкт складу шахрайства за КК України. Права та обов'язки людини у сучасному світі: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 12-13 лист. 2021 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2021. С. 105-110.

³ Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

⁴ Там само.

у яких передбачили відповідальність за ці дії, які вчиняються в умовах воєнного або надзвичайного стану у вигляді позбавлення волі на строк від 13 до 15 років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатись певною діяльністю до 10 років, з конфіскацією всього майна або пожиттєвого позбавлення волі з конфіскацією всього майна.

IV. ВИСНОВКИ

Відомості про особу злочинця впливають на провадження попереднього слідства, виявленні причин і умов кримінальних правопорушень та застосуванні заходів щодо їх усунення. Таким чином, вчення про особу злочинців має велике теоретичне і практичне значення, зосереджуючи увагу на проблемних питаннях детермінації кримінального правопорушення (шахрайство) та їх попередження.

Підводячи підсумки, можна надати визначення *особи шахрая* — це особа, з корисливо-егоїстичною мотивацією, пов'язаною з ігноруванням принципу соціальної справедливості і чесної праці, яка володіє сукупністю соціально значимих ознак, зв'язків і відносин, які характеризують людину, винну в порушенні норм кримінального права, а саме: добре володіє психологічним впливом, орієнтується в ситуації, переконливо викладає факти, має необхідний інтелектуальний рівень, із базовою та повною середньою освітою, вміє контролювати ситуацію та входити в довіру жертви, проявляє холонокровність (вміє керувати мімікою, поведінкою, стримана), відчуває себе впевнено та користується довірливістю (неуважністю) людей.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Джужа О.М. (ред.) (2009). Кримінологія: навч. посіб. / О.М. Джужа, В.В. Василевич, О.Г. Колб [та ін.]. К.: Атіка, 2009. 312 с.
2. Джужа О.М., Савченко А.В., Черней В.В. (ред.) (2018). Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д.С. Азаров, В.К. Гришук, А.В. Савченко [та ін.]; 2-ге вид., перероб. і допов. К.: Юрінком Інтер, 2018. 1104 с.
3. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
4. Кравченко О.В. (2005). Психологічні особливості шахрайства: автореф. дис. ... канд. психол. наук: спец. 19.00.06 / ХНУВС. Харків. 21 с.
5. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
6. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09.2011 № 3773-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text>

7. Про судову практику в справах про злочини проти власності: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 № 10. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09#Text>
8. Смаглюк О.В. (2004). Шахрайство за кримінальним кодексом України 2001 року: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / НАВС. Київ. 179 с.
9. Чайка І.М. (2021). До питання про суб'єкт складу шахрайства за КК України. Права та обов'язки людини у сучасному світі: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 12–13 лист. 2021 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права». С. 105–110.

REFERENCES

1. Dzhuzha O.M. (ed.) (2009). Kryminolohiya: navchalnyy posibnyk [Criminology: education. manual]. Kyiv: Atika. 312 p. [in Ukrainian]
2. Dzhuzha O.M., Savchenko A.V., Chernyey V.V. (ed.) (2018). Naukovo-praktychnyy komentar Kryminalnoho kodeksu Ukrainy [Scientific and practical commentary on the Criminal Code of Ukraine]. 2nd ed., revision. and added. Kyiv: Yurinkom Inter. 1104 p. [in Ukrainian]
3. Konstytutsiya Ukrainy [Constitution of Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> [in Ukrainian]
4. Kravchenko O.V. Psykholohichni osoblyvosti shakhraystva [Psychological features of fraud]: PhD thesis: spec. 19.00.06 / KhNUiA. Kharkiv, 2005. 21 p. [in Ukrainian]
5. Kryminalnyy kodeks Ukrainy [Criminal Code of Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> [in Ukrainian]
6. Про правовий статус иноземців та осіб без громадянства [On the legal status of foreigners and stateless persons]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text> [in Ukrainian]
7. Про судову практику в справах про злочини проти власності [On judicial practice in cases of crimes against property]: Resolution of Plenum of Supreme Court of Ukraine of 06.11.2009 No 10. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09#Text> [in Ukrainian]
8. Smahliuk O.V. (2004). Shakhraystvo za kryminalnym kodeksom Ukrainy 2001 roku [Fraud under the Criminal Code of Ukraine of 2001]: PhD thesis: spec. 12.00.08 / NAIA. Kyiv, 2004. 179 p. [in Ukrainian]
9. Chayka I.M. (2021). Do pytannya pro subyekt skladu shakhraystva za KK Ukrainy [Regarding the subject of fraud under the Criminal Code of Ukraine.]. *Prava ta obovyazky lyudyny u suchasnomu sviti* [Human rights and responsibilities in the modern world]: materials of Intern. science and practice conf. (Odesa, November 12–13, 2021). Odesa, 2021. pp. 105–110. [in Ukrainian]